

Jaarverslag 2017

Stichting Fontys

Inhoudsopgave

Bestuursverslag

Bestuursverslag.....	3
----------------------	---

Jaarrekening

Geconsolideerde balans per 31 december 2017	4
Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2017	5
Geconsolideerd kasstroomoverzicht 2017	6
Grondslagen voor de geconsolideerde jaarrekening	7
Toelichting op de geconsolideerde balans	10
Model G: Verantwoording geoormerkte subsidies	20
Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen	21
Gebeurtenissen na balansdatum	22
Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten	23
Model E: Verbonden Partijen	29
WNT: Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector	30
Enkelvoudige balans per 31 december 2017	34
Enkelvoudige staat van baten en lasten over 2017	35
Grondslagen voor de enkelvoudige jaarrekening	36
Toelichting op de enkelvoudige balans	37
Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten	40
Opmaken en vaststellen jaarrekening	43
Ondertekening door bestuurders en toezichthouders	43

Overige gegevens

Overige gegevens	44
Statutaire bepalingen inzake resultaatbestemming	44
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	44

Bestuursverslag

Het bestuursverslag 2017 van Fontys Hogescholen kunt u vinden op www.fontys.nl.

Geconsolideerde balans per 31 december 2017

(na resultaatbestemming en bedragen x € 1.000)

1 Activa

		<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	Vaste activa		
1.2	Materiële vaste activa	93.703	104.726
1.3	Financiële vaste activa	<u>1.313</u>	<u>1.294</u>
	<u>Totaal vaste activa</u>	95.016	106.020
	Viottende activa		
1.4	Vorraden	75	59
1.5	Vorderingen	10.172	11.169
1.7	Liquide middelen	<u>155.019</u>	<u>138.562</u>
	<u>Totaal viottende activa</u>	165.266	149.790
	<u>Totaal activa</u>	<u>260.282</u>	<u>255.810</u>

2 Passiva

2.1	Groepsvermogen	133.829	134.978
2.2	Voorzieningen	25.687	21.410
2.3	Langlopende schulden	11.778	12.121
2.4	Kortlopende schulden	88.988	87.301
	<u>Totaal passiva</u>	<u>260.282</u>	<u>255.810</u>

Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2017

(bedragen x € 1.000)

		<u>Realisatie 2017</u>	<u>Begroting 2017</u>	<u>Realisatie 2016</u>
3	Baten			
3.1	Rijksbijdragen OCW	282.139	271.918	273.443
3.2	Overige overheidsbijdragen en -subsidies	4.353	4.548	4.064
3.3	College- en examengelden	85.513	85.709	84.747
3.4	Baten werk in opdracht van derden	12.366	11.548	11.488
3.5	Overige baten	10.177	10.059	11.031
	<u>Totaal baten</u>	<u>394.548</u>	<u>383.782</u>	<u>384.773</u>
4	Lasten			
4.1	Personeelslasten	314.769	314.357	302.459
4.2	Afschrijvingen	16.590	16.401	16.470
4.3	Huisvestingslasten	18.517	20.673	22.591
4.4	Overige lasten	44.992	46.604	47.018
	<u>Totaal lasten</u>	<u>394.868</u>	<u>398.035</u>	<u>388.538</u>
	<u>Saldo baten en lasten</u>	<u>(320)</u>	<u>(14.253)</u>	<u>(3.765)</u>
5	Financiële baten en lasten	(816)	(732)	(416)
	<u>Resultaat voor belastingen</u>	<u>(1.136)</u>	<u>(14.985)</u>	<u>(4.181)</u>
6	Belastingen	(13)	0	(14)
	<u>Groepsresultaat</u>	<u>(1.149)</u>	<u>(14.985)</u>	<u>(4.195)</u>
Toe te rekenen aan:				
	Stichting Fontys	(1.201)	(15.011)	(4.177)
	Derden opgenomen in de consolidatie	52	26	(18)
		<u>(1.149)</u>	<u>(14.985)</u>	<u>(4.195)</u>

Het resultaat over 2017 exclusief het aandeel van private activiteiten is toegevoegd aan de algemene reserve.

Geconsolideerd kasstroomoverzicht 2017

(bedragen x € 1.000)

	2017	2016
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Saldo baten en lasten	(320)	(3.765)
Aanpassingen voor:		
- Afschrijvingen	16.590	16.470
- Bijzondere waardevermindering activa	0	0
- Mutaties voorzieningen	4.277	2.334
	20.547	15.039
Veranderingen in vlottende middelen:		
- Voorraden	(16)	18
- Vorderingen	913	(224)
- Kortlopende schulden	1.476	(1.826)
	2.373	(2.032)
Ontvangen interest	84	359
Betaalde interest	(630)	(629)
Vennootschapsbelasting	(23)	0
	(569)	(270)
	22.351	12.737
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in materiële vaste activa	(5.572)	(9.338)
Desinvesteringen in materiële vaste activa	5	1.122
Resultaat op desinvesteringen	0	297
Resultaat deelnemingen	0	0
Gerealiseerde resultaten effecten	(1)	0
Nieuw verstrekte leningen	0	0
Verkoop effecten en aflossing leningen	0	4.000
Voorziening vorderingen	0	0
	(5.568)	(3.919)
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Mutatie langlopende schulden	(326)	(441)
	(326)	(441)
Mutatie liquide middelen	16.457	8.377
Eindstand liquide middelen	155.019	138.562
Beginstand liquide middelen	138.562	130.185
Mutatie liquide middelen	16.457	8.377

Grondslagen voor de geconsolideerde jaarrekening

Algemeen

Stichting Fontys

Stichting Fontys, statutair gevestigd te Eindhoven (KvK-nummer 41097718), is een instelling voor hoger beroepsonderwijs. Onderzoek en activiteiten in de zakelijke dienstverlening staan in dienst van het bekostigde Bachelor- en Masteronderwijs, waarbij het accent ligt op kwaliteit, praktijkrelevantie en bijdrage aan de beroepsontwikkeling en innovatie.

Toegepaste standaarden

De jaarrekening is opgesteld volgens de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, een en ander zoals geregeld in de Richtlijn Jaarverslag Onderwijs van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

Continuïteit

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Gehanteerde geldeenheid

De in deze jaarrekening opgenomen bedragen zijn gepresenteerd in Euro's x 1.000.

Grondslagen voor de consolidatie

De geconsolideerde jaarrekening omvat de financiële gegevens van Stichting Fontys, haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop overheersende zeggenschap dan wel de centrale leiding wordt uitgeoefend. Consolidatie vindt plaats volgens de integrale methode, waarbij een eventueel minderheidsbelang van derden afzonderlijk tot uitdrukking wordt gebracht. Rechtspersonen waarop de Stichting samen met andere partijen de gezamenlijke zeggenschap uitoefent, worden proportioneel geconsolideerd.

De volgende rechtspersonen zijn in de consolidatie opgenomen:

- Stichting Fontys, Eindhoven (100 %)
- Stichting Onderzoek- en Ontwikkelingsdiensten Eindhoven - Tilburg, Eindhoven (100 %)
- Stichting Juridische Hogeschool Avans-Fontys, Tilburg (50%)

Waardering van de activa en passiva

Algemeen

Tenzij anders vermeld is de waardering van activa en passiva gebaseerd op historische kosten en zijn de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde. Voor zover omrekening van vreemde valuta relevant is, geschiedt dit naar de koerswaarde op transactie- c.q. balansdatum. De bij omrekening optredende valutakoersverschillen worden in de staat van baten en lasten opgenomen.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs, verminderd met de cumulatieve lineaire afschrijvingen op basis van de verwachte economische levensduur, waarbij het jaar van ingebruikname geldt als eerste afschrijvingsjaar. Op terreinen wordt niet afgeschreven, met uitzondering van erfpachtrechten.

De volgende afschrijvingspercentages zijn gehanteerd:

• Erfpachtrechten	3,33 - 10
• Gebouwen	3,33 - 10
• Inventaris en apparatuur	5 - 33,3

De gebouwen worden gewaardeerd met behulp van de componentenbenadering. Dat wil zeggen dat zij opgesplitst zijn in twee componenten, te weten de gebouwen en de installaties. De afschrijvingen voor de beide componenten worden onafhankelijk van elkaar bepaald. Groot onderhoud aan beide componenten wordt geactiveerd en verhoogt daarmee de boekwaarde van de componenten. Dit gebeurt uitsluitend wanneer dit onderhoud levensduurverlengend of waardeverhogend is.

Op activa in bestelling en nieuwbouw in aanbouw wordt pas afgeschreven nadat deze in gebruik zijn genomen.

De stichting beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder waardeverminderingsverlies wordt direct als last verwerkt in de winst-en-

verliesrekening onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief. Buiten gebruik gestelde activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere opbrengstwaarde. Waar nodig vindt een bijzondere waardevermindering plaats.

Financiële vaste activa

Beleggingen in financiële instrumenten worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs waarbij rekening wordt gehouden met duurzame waardeverminderingen. Fontys heeft geen (afgeleide) financiële instrumenten in bezit.

Voorraden

De voorraden zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of lagere actuele waarde. Bij de waardering wordt rekening gehouden met eventueel op balansdatum opgetreden waardeverminderingen.

Vorderingen

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode verminderd met bijzondere waardevermindervingsverliezen.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en direct opeisbare deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Voorzieningen

Een voorziening wordt in de balans opgenomen, wanneer sprake is van:

- een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting die het gevolg is van een gebeurtenis in het verleden; en
- waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt; en
- het waarschijnlijk is dat voor afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen nodig is.

Het effect van een wijziging van de disconteringsvoet wordt in de staat van baten en lasten verwerkt als een dotatie aan de voorzieningen.

Pensioenen

Stichting Fontys is aangesloten bij het bedrijfstakpensioenfonds ABP die de pensioenregeling uitvoert voor alle medewerkers en voormalige medewerkers van Fontys. Vanaf 1 januari 2004 is de ABP-regeling een middelloonregeling. Tot die datum opgebouwde aanspraken zijn vastgesteld op basis van het pensioengevend inkomen op 1 januari 2004. De regeling kwalificeert als een zogenaamde "toegezegd-pensioenregeling".

In RJ 271 is geregeld dat een rechtspersoon een toegezegde-pensioenregeling in de jaarrekening mag verwerken als een zogenaamde "toegezegde-bijdrageregeling" indien aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- de rechtspersoon is aangesloten bij een bedrijfstakpensioenfonds en past tezamen met andere rechtspersonen dezelfde pensioenregeling toe; en
- de rechtspersoon heeft geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen in het geval van een tekort bij het bedrijfstakpensioenfonds, anders dan het voldoen van hogere toekomstige premies.

Omdat aan bovengenoemde voorwaarden wordt voldaan is geen voorziening voor pensioenen opgenomen in de jaarrekening. De lasten als gevolg van de verschuldigde pensioenpremies zijn in de staat van baten en lasten verwerkt onder de personeelslasten.

De dekkingsgraad van het ABP ultimo boekjaar is 104,4%. ABP heeft een herstelplan opgesteld waarbij binnen maximaal 10 jaar de dekkingsgraad minimaal 128% is. Als het niet lukt om binnen 10 jaar de 128% te halen of als de beleidsdekkingsgraad langer dan 5 jaar lager is dan 104,2%, worden de pensioenen verlaagd.

Investeringsubsidies

(Overheids)subsidiën worden in de balans opgenomen zodra er redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen en dat de Stichting zal voldoen aan de daaraan verbonden voorwaarden. Subsidies ter compensatie van door de Stichting gemaakte kosten worden systematisch als baten in de staat van baten en lasten opgenomen in dezelfde periode als waarin de kosten worden gemaakt. Subsidies ter compensatie van de kosten van een actief worden systematisch in de staat van baten en lasten opgenomen gedurende de gebruiksduur van het actief.

Schulden

Onder de langlopende schulden worden schulden opgenomen met een resterende looptijd van meer dan één jaar. De kortlopende schulden hebben een verwachte looptijd van maximaal één jaar. Langlopende en kortlopende schulden worden gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Gezien de aard van de schulden komt dit overeen met de nominale waarde. De aflossingsverplichtingen voor het komende jaar van de langlopende schulden worden opgenomen onder de kortlopende schulden.

Bepaling van het resultaat

Algemeen

De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Baten worden verantwoord indien alle belangrijke risico's met betrekking tot de transacties zijn overgedragen aan derden. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opstellen van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Belastingen

De belasting over het resultaat wordt berekend over het resultaat voor belastingen in de staat van baten en lasten, rekening houdend met vrijgestelde winstbestanddelen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit liquide middelen. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van rente zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

Toelichting op de geconsolideerde balans

1.2 Materiële vaste activa

	Gebouwen en terreinen	Inventaris en apparatuur	Overige materiële vaste activa	In uitvoering en vooruit- betalingen	Totaal
	€	€	€	€	€
<u>Stand per 1 januari 2017</u>					
Aanschafprijs	281.474	30.225	131	0	311.830
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	(189.710)	(17.311)	(83)	0	(207.104)
Boekwaarde	91.764	12.914	48	0	104.726
<u>Mutaties in de boekwaarde:</u>					
Investerings	1.507	3.086	0	979	5.572
Aanschafprijs desinvesteringen	(7.511)	(5.238)	0	0	(12.749)
Cum. afschrijvingen desinvesteringen	7.511	5.233	0	0	12.744
Afschrijvingen	(11.866)	(4.700)	(24)	0	(16.590)
	(10.359)	(1.619)	(24)	979	(11.023)
Boekwaarde per 31 december 2017	81.405	11.295	24	979	93.703
<u>Stand per 31 december 2017</u>					
Aanschafprijs	275.470	28.073	131	979	304.653
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	(194.065)	(16.778)	(107)	0	(210.950)
Boekwaarde per 31 december 2017	81.405	11.295	24	979	93.703

1.2.1 Gebouwen en terreinen

Bij de totstandkoming van de cijfers is een schattingswijziging in de economische levensduur van gebouw R1 in de exploitatie verwerkt. De planning voorziet om gebouw R1 buiten gebruik te stellen in twee fasen. Een gedeelte wordt in augustus 2019 buiten gebruik gesteld en een gedeelte wordt in augustus 2020 buiten gebruik gesteld. Hierdoor is de geschatte economische levensduur van dit gebouw verkort. Dit heeft geleid tot versnelde afschrijvingen met impact op de exploitaties van 2017 tot en met 2020. De schattingswijziging heeft een effect in boekjaar 2017 van € 714.000.

In het kader van de regeling van de overname van het economisch claimrecht in het HBO (OKF) zijn in 1994 erfpachtrechten door de Stichting Hoger Onderwijs Zuid Nederland, één van de rechtsvoorgangers van Stichting Fontys, verkregen van de Technische Universiteit Eindhoven tegen een éénmalige betaling. De gehanteerde afschrijvingstermijn is identiek aan de looptijd van het erfpachtrecht.

Volledig afgeschreven activa zijn onder de aanschafprijs desinvesteringen en cumulatieve afschrijvingen desinvesteringen verantwoord voor een bedrag van € 12.744.000 (2016: € 9.819.000).

Ultimo 2017 zijn voor € 53.645.000 investeringsverplichtingen inzake materiële vaste activa aangegaan (2016: € 22.212.000). De investeringsverplichtingen betreffen voornamelijk de aankoop en verbouwing van het TNO-gebouw, De Rondom 1 te Eindhoven. Het pand wordt in januari 2018 geleverd.

In onderstaand overzicht is de WOZ-waarde en de verzekerde waarde van de gebouwen en terreinen opgenomen:

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
WOZ-waarde gebouwen en terreinen	197.942	199.424
Verzekerde waarde gebouwen en terreinen	393.906	388.490

1.3 Financiële vaste activa

	Vorderingen op groepsmaatschappijen		Overige vorderingen	Totaal
	€	€	€	€
<u>Boekwaarde per 1 januari 2017</u>	0	1.294	0	1.294
<u>Mutaties in het boekjaar:</u>				
Investerings- en verstrekte leningen	0	0	0	0
Desinvesteringen en afgeloste leningen	0	0	0	0
Mutatie voorziening vorderingen	0	0	0	0
Waardeverandering	0	19	0	19
	0	19	0	19
<u>Boekwaarde per 31 december 2017</u>	0	1.313	0	1.313

In de post obligaties is een perpetuele obligatie opgenomen met een boekwaarde van € 64.000 (2016: € 46.000). De financiële vaste activa hebben een beurswaarde van € 1.320.170 op 31 december 2017.

1.4 Voorraden

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
1.4.1 Gebruiksgoederen	<u>75</u>	<u>59</u>

1.5 Vorderingen

		<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
		€	€
1.5.1	Debiteuren	2.708	2.989
1.5.3	Vorderingen op groepsmaatschappijen	61	39
1.5.5	Studenten/cursisten	2.518	2.508
1.5.7	Overige vorderingen:		
1.5.7.1	Personeel	134	105
1.5.7.2	Overige	<u>708</u>	<u>937</u>
		842	1.042
1.5.8	Overlopende activa:		
1.5.8.1	Vooruitbetaalde kosten	2.139	2.590
1.5.8.2	Verstrekte voorschotten	22	48
1.5.8.3	Overige overlopende activa	386	397
1.5.8.4	Nog te ontvangen, te factureren termijnen projecten	1.686	1.674
1.5.8.5	Nog te ontvangen rente	<u>0</u>	<u>84</u>
		4.233	4.793
1.5.9	Af: Voorzieningen wegens oninbaarheid	(190)	(202)
	Vorderingen	<u><u>10.172</u></u>	<u><u>11.169</u></u>

Onder de kortlopende vorderingen zijn met uitzondering van betaalde waarborgsommen (ultimo 2017: € 40.000) geen vorderingen opgenomen met een looptijd langer dan een jaar.

1.5.8.1 Vooruitbetaalde kosten

De post vooruitbetaalde kosten bestaat uit facturen die in het boekjaar ontvangen zijn en betrekking hebben op kosten voor het volgende boekjaar. Het betreft kosten van licenties, onderhoudscontracten en huur.

Er heeft een herrubricering plaatsgevonden in de vooruitbetaalde kosten en de kortlopende schulden per 31 december 2016. Indien zowel prestatie en tegenprestatie op balansdatum niet zijn verricht, worden de rechten en verplichtingen niet in de balans opgenomen. Dit heeft tot een balansverkortings geleid ultimo 2016 van € 1.600.000. Dit heeft geen resultaatimpact.

1.5.9 Voorzieningen wegens oninbaarheid

	31-12-2017		31-12-2016
	€		€
<u>Stand per 1 januari</u>			
1.5.9.1 Debiteuren	(55)		(74)
1.5.9.2 Studenten/cursisten	<u>(147)</u>		<u>(146)</u>
	(202)		(220)
<u>Mutaties in het boekjaar:</u>			
Dotaties/vrijval:			
Debiteuren	25		(13)
Studenten/cursisten	<u>(147)</u>		<u>(101)</u>
	(122)		(114)
Onttrekkingen:			
Debiteuren	18		139
Studenten/cursisten	<u>116</u>		<u>162</u>
	134		301
<u>Stand per 31 december</u>			
1.5.9.1 Debiteuren	(12)		(55)
1.5.9.2 Studenten/cursisten	<u>(178)</u>		<u>(147)</u>
Voorzieningen wegens oninbaarheid	<u><u>(190)</u></u>		<u><u>(202)</u></u>

1.7 Liquide middelen

	31-12-2017		31-12-2016
	€		€
1.7.1 Kasmiddelen	8		16
1.7.2 Banken	155.011		138.546
Liquide middelen	<u><u>155.019</u></u>		<u><u>138.562</u></u>

Er zijn bankgaranties afgegeven voor een bedrag van € 493.000. De overige liquide middelen staan vrij ter beschikking van Stichting Fontys.

2.1 Groepsvermogen

	Stand per 31-12-2016	Resultaat 2017	Overige mutaties 2017	Stand per 31-12-2017
	€	€	€	€
2.1.1 Algemene reserve	123.339	(1.127)	0	122.212
2.1.3 Bestemmingsreserve privaat	11.639	(22)	0	11.617
Groepsvermogen	<u><u>134.978</u></u>	<u><u>(1.149)</u></u>	<u><u>0</u></u>	<u><u>133.829</u></u>

2.1.1 Algemene reserve

Het resultaat over 2017 exclusief het aandeel van private activiteiten is toegevoegd aan de algemene reserve.

2.1.3 Toelichting resultaat bestemmingsreserve privaat

	Resultaat 2017
	€
Resultaat Business Unit Fontys Fydes 2017	(41)
Waardeverandering en rente op perpetuele obligaties	19
	<u>(22)</u>

Resultaat Business Unit Fontys Fydes

De uitgevoerde activiteiten van de Business Unit Fontys Fydes binnen de Stichting Fontys zijn als privaat aangemerkt. De activiteiten zijn medio 2015 beëindigd. Het negatieve resultaat over 2017 bedraagt € 41.000 en betreft voornamelijk lasten die voortkomen uit de afwikkeling van verplichtingen.

Waardeverandering en rente op perpetuele obligaties

De cumulatieve resultaten op de met private middelen gefinancierde perpetuele obligaties komen ten gunste of ten laste van het private deel van het groepsvermogen. De dotatie als gevolg van koerswinsten en ontvangen rente in 2017 bedraagt per saldo € 19.000.

Aansluiting groepsvermogen met het enkelvoudig eigen vermogen

Het groepsvermogen wijkt af van het eigen vermogen in de enkelvoudige balans. In de onderstaande tabel is een aansluiting opgenomen tussen het eigen vermogen en het resultaat volgens de geconsolideerde jaarrekening en de enkelvoudige jaarrekening.

2.1A Opbouw groepsvermogen

	31-12-2017 €	31-12-2016 €
Enkelvoudig eigen vermogen Fontys	131.094	132.295
Eigen vermogen geconsolideerde stichtingen:		
- Stichting Onderzoek- en Ontwikkelingsdiensten Eindhoven-Tilburg	2.628	2.597
- Stichting Juridische Hogeschool Avans-Fontys	107	86
Groepsvermogen	<u>133.829</u>	<u>134.978</u>
	2017	2016
	€	€
Enkelvoudig resultaat Fontys	(1.201)	2.424
Resultaat boekjaar geconsolideerde stichtingen:		
- Stichting Onderzoek- en Ontwikkelingsdiensten Eindhoven-Tilburg	31	56
- Stichting Juridische Hogeschool Avans-Fontys	21	(74)
Groepsresultaat	<u>(1.149)</u>	<u>2.406</u>

2.2 Voorzieningen

	Stand 31-12-2016	Dotatie	Vrijval	Onttrekking	Overige mutaties	Stand 31-12-2017
	€	€	€	€	€	€
2.2.1.1 Reorganisatie en personele frictie	3.097	3.234	(1.021)	(880)	(1.213)	3.217
2.2.1.2 Wachtgelden	7.726	3.929	(1.740)	(1.971)	1.213	9.157
2.2.1.3 Arbeidsongeschiktheid	0	0	0	0	0	0
2.2.1.4 Jubilea	2.270	31	0	0	0	2.301
2.2.1.5 Duurzame inzetbaarheid	3.868	1.661	0	0	0	5.529
2.2.1.6 Bezava	78	123	(25)	(95)	0	81
2.2.1.7 Werkijdvermindering senioren	1.870	1.065	0	0	0	2.935
2.2.3.1 Business Unit Fontys Fydes	2.466	0	0	(5)	0	2.461
2.2.3.2 Overige	35	0	(28)	(1)	0	6
Voorzieningen	21.410	10.043	(2.814)	(2.952)	0	25.687

Bij de voorzieningen Jubilea, Werkijdvermindering senioren en Duurzame inzetbaarheid bestaat de dotatie uit saldering van dotatie, vrijval en onttrekking.

2.2A Voorzieningen naar verwachte looptijd

	Stand 31-12-2017	Looptijd <1 jaar	Looptijd >1 en < 5 jaar	Looptijd >5 jaar
	€	€	€	€
2.2.1.1 Reorganisatie en personele frictie	3.217	2.433	784	0
2.2.1.2 Wachtgelden	9.157	1.718	5.000	2.439
2.2.1.3 Arbeidsongeschiktheid	0	0	0	0
2.2.1.4 Jubilea	2.301	345	503	1.453
2.2.1.5 Duurzame inzetbaarheid	5.529	1.843	3.686	0
2.2.1.6 Bezava	81	67	14	0
2.2.1.7 Werkijdvermindering senioren	2.935	587	2.348	0
2.2.3.1 Business Unit Fontys Fydes	2.461	1.000	1.461	0
2.2.3.2 Overige	6	6	0	0
Voorzieningen	25.687	7.999	13.796	3.892

2.2.1.1 Reorganisatie en personele frictie

De voorziening reorganisatie en personele frictie is gevormd in verband met de toekomstige afvloeiing van medewerkers. De voorziening is niet contant gemaakt.

2.2.1.2 Wachtgelden

De voorziening wachtgelden is gevormd ter dekking van de risico's verbonden aan het wachtgeldarrangement en de daaraan gekoppelde (boven)wettelijke aanspraken. Gegeven de onzekerheid in looptijd van de individuele posten is de voorziening niet contant gemaakt en is geen rekening gehouden met loonindexatie.

2.2.1.4 Jubilea

De voorziening jubilea is gevormd ten behoeve van toekomstige jubileumuitkeringen bij 25-jarig en 40-jarig dienstverband.

In het boekjaar is bij de berekening van de voorziening rekening gehouden met een loonindexatie van 2,0% (2016: 2,0%) per jaar en een pensioenleeftijd van 67,25 jaar (2016: 67,25 jaar). De voorziening is contant gemaakt tegen een disconteringsvoet van 0,51% (2016: 0,36%). Het percentage is gebaseerd op de 10-jaarsrente. Het effect van de wijziging van de disconteringsvoet en stijging van de pensioenleeftijd op het resultaat over 2017 bedraagt circa € 35.000 positief.

Vanwege het geringe belang zijn dotaties, vrijvallen en onttrekkingen gesaldeerd weergegeven.

2.2.1.5 Duurzame inzetbaarheid

De voorziening duurzame inzetbaarheid is gevormd in verband met de mogelijkheid die medewerkers volgens de cao-hbo hebben om uren te sparen in het kader van duurzame inzetbaarheid.

De voorziening bestaat uit uren waarvoor medewerkers spaarafspraken hebben gemaakt in het kader van duurzame inzetbaarheid. Medewerkers mogen maximaal 200 uur sparen. De voorziening is niet contant gemaakt en er wordt geen rekening gehouden met loonindexatie. De opnamekans wordt ingeschat op 95%, een beperkt percentage medewerkers zal de gespaarde uren voor duurzame inzetbaarheid niet opnemen.

2.2.1.6 Bezava

Bezava is een voorziening in verband met de wet "Beperking ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid vangnetters (Bezava)". De voorziening is gevormd voor medewerkers die ziek uit dienst gaan of die binnen een termijn van 28 dagen na einde dienstverband ziek zijn geworden.

De voorziening Bezava wordt niet contant gemaakt en er wordt geen rekening gehouden met loonindexatie.

2.2.1.7 Werktijdvermindering senioren

Op grond van de cao-hbo kunnen werknemers met ingang van 2015 gebruik maken van de regeling werktijdvermindering senioren. Medewerkers die aan de regeling deelnemen, kunnen maximaal 20% minder gaan werken waarbij de werkgever een deel van de lasten draagt van de werktijdvermindering. Na maximaal 5 jaren neemt de medewerker voor het overeengekomen percentage ontslag.

De voorziening is bepaald door voor aangegane regelingen met medewerkers ultimo boekjaar de verplichting op te nemen. Afhankelijk van de leeftijd tot de pensioendatum betreft dit maximaal 5 jaren.

De voorziening werktijdvermindering senioren wordt niet contant gemaakt en er wordt geen rekening gehouden met loonindexatie.

2.2.3.1 Business Unit Fontys Fydes

Zorgverzekeraar VGZ stelde zich in 2015, mede namens alle andere zorgverzekeraars, op het standpunt dat Fontys Fydes voor uitgevoerde behandelingen een te ruime vergoeding heeft ontvangen. Op basis van de ontvangen claim 2013 is een voorziening gevormd.

2.3 Langlopende schulden

	Schuld 31-12-2016	Naar kortlopende schulden	Stand 31-12-2016	Aangegane leningen	Aflossingen en vrijval	Schuld 31-12-2017
	€	€	€	€	€	€
2.3.4 OCW	2.912	0	2.912	0	0	2.912
2.3.5 Overige langlopende schulden: Gemeente Tilburg	9.536	(327)	9.209	0	(326)	9.210
Langlopende schulden	12.448	(327)	12.121	0	(326)	12.122

Na aftrek van het op korte termijn aflopende deel van de langlopende schuld ad € 344.000 resteert een langlopende schuld ad € 11.778.000. Dit saldo is gespecificeerd in overzicht 2.3A Langlopende schulden naar looptijd.

Conform RJ 274 en RJO worden investeringssubsidies separaat onder de kortlopende schulden gepresenteerd. Dit heeft in de balans ultimo 2016 geleid tot een herrubricering van de langlopende schulden naar de kortlopende schulden van € 1.700.000.

2.3A Langlopende schulden naar looptijd

	Schuld 31-12-2017	Naar kortlopende schulden	Stand per 31-12-2017	Looptijd >1 en < 5 jaar	Looptijd >5 jaar	Rentevoet
	€	€	€	€	€	
2.3.4 OCW	2.912	0	2.912	0	2.912	0,0%
2.3.5 Overige langlopende schulden: Gemeente Tilburg	9.210	(344)	8.866	1.573	7.293	5,4%
Langlopende schulden	12.122	(344)	11.778	1.573	10.205	

2.3.4 OCW

De post OCW bestaat uit de liquiditeitsbijdrage 1988 ad € 4.729.000 die door het Ministerie van OCW ter beschikking is gesteld ter dekking van de liquiditeitsbehoefte die ontstond door de overgang naar een gespreide inning van collegegelden minus een liquiditeitskorting als gevolg van een door het ministerie doorgevoerde structurele inhouding op de bevoorschotting rijksbijdrage over het jaar 1987 ad € 1.817.000.

2.3.5 Overige langlopende schulden

De lening van de gemeente Tilburg inzake de financiering van gebouwen bij de toenmalige Stichting Kunstcluster wordt afgelost door middel van een jaarlijkse annuïteit van € 841.473. Stichting Fontys heeft als zekerheid een hypotheekrecht van € 9.850.000 verstrekt aan de gemeente Tilburg.

2.4 Kortlopende schulden

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
2.4.2 Vooruitgefactureerde, -ontvangen termijnen projecten	6.430	4.935
2.4.3 Crediteuren	7.062	9.265
2.4.7 Belastingen en premies sociale verzekeringen:		
2.4.7.1 Loonheffing	13.309	12.686
2.4.7.2 Omzetbelasting	593	264
2.4.7.4 Vennootschapsbelasting	4	14
	<u>13.906</u>	<u>12.964</u>
2.4.8 Schulden ter zake van pensioenen	3.555	2.981
2.4.9 Overige kortlopende schulden	1.345	1.300
2.4.10 Overlopende passiva:		
2.4.10.1 Vooruitontvangen college- en les gelden	34.782	34.282
2.4.10.2 Vooruitontvangen subsidies OCW geoormerkt	1.224	1.348
2.4.10.3 Vooruitontvangen investerings subsidies	1.667	1.800
2.4.10.5 Vakantiegeld en -dagen	10.844	10.791
2.4.10.6 Accountantskosten	82	89
2.4.10.7 Rente	363	159
2.4.10.8 Overige overlopende passiva	<u>7.728</u>	<u>7.387</u>
	56.690	55.856
Kortlopende schulden	<u><u>88.988</u></u>	<u><u>87.301</u></u>

De schulden hebben met uitzondering van waarborgsommen (ultimo 2017: € 4.000) en een gedeelte van de ontvangen subsidiegelden van de geliquideerde stichting Embedded House (€ 58.000) een looptijd korter dan een jaar.

Er hebben twee herrubriceringen plaatsgevonden in de balanspost per 31 december 2016. Zie hiervoor de opmerkingen onder vooruitbetaalde kosten en langlopende schulden.

2.4.9 Overige kortlopende schulden

Onder de overige kortlopende schulden is de aflossingsverplichting van de lening van de gemeente Tilburg opgenomen.

2.4.10.2 Vooruitontvangen subsidies OCW geoormerkt

Onder de post vooruit ontvangen subsidies OCW geoormerkt is een bedrag opgenomen van € 902.000 (2016: € 799.000) inzake door OCW aan Fontys toegekende en nog te besteden bedragen in het kader van de regeling lerarenbeurs voor scholing en zij-instroom 2009-2017. Het resterende bedrag betreft geoormerkte subsidies voor Fontys ad € 322.000 (2016: € 432.000).

2.4.10.3 Vooruitontvangen investeringssubsidies

De investeringssubsidies vallen vrij over een periode die gelijk is aan de economische levensduur van het actief.

2.4.10.8 Overige overlopende passiva

Onder de overige overlopende passiva is € 616.000 opgenomen aan nog te besteden rijksbijdrage inzake het expertisecentrum professionalisering technisch beroepsonderwijs (2016: € 423.000) en voor project Boegbeeld € 107.000. De post overige overlopende passiva betreft verder hoofdzakelijk reserveringen voor nog te ontvangen facturen.

Model G: Verantwoording geoormerkte subsidies

Omschrijving	Toewijzing Kenmerk	Toewijzing datum	prestatie is ultimo verslagjaar conform subsidiebeschikking	
			geheel uitgevoerd en afgerond	nog niet geheel afgerond
Lerarenbeurs 2016	740872-1	20-01-2016	☒	☐
Lerarenbeurs 2017	853813-1	20-09-2017	☐	☒
Een open en online leeromgeving voor praktijkgericht onderzoek binnen de lichamelijke opvoeding	HO/560030257 (zaaknummer 1176483)	12-12-2016	☐	☒

Het totaalbedrag aan toegekende lerarenbeurzen voor studiejaar 2017-2018 bedraagt € 1.352.496 (2016-2017: € 1.184.000).

G2 Verantwoording van subsidies die volledig aan het doel / activiteit moeten worden besteed met verrekening van het eventuele overschot

G2.B Doortepend tot in een volgend verslagjaar

Omschrijving	Toewijzing Kenmerk	Toewijzing datum	Bedrag van toewijzing	Saldo		Ontvangen in 2017	Lasten in 2017	Totale kosten 31-12-2017	Saldo nog te besteden ultimo 31-12-2017
				1-1-2017	31-12-2017				
			€	€	€	€	€	€	€
Professionele Leergemeenschap Bèta didactiek Zeeland	MUO/2013/54363U (PLG 2013 14)	02-12-2013	200.000	200.000	0	67.045	177.920	22.080	
Flexibel hoger onderwijs voor volwassenen	Zaaknummer 875864	03-02-2016	2.000.000	570.000	542.000	614.491	840.964	271.036	
Flexibel hoger onderwijs voor volwassenen	Zaaknummer 875867	05-02-2016	0	116.910	-116.910	0	0	0	
			2.200.000	886.910	425.090	681.536	1.018.884	293.116	

De totale kosten bevatten alleen de 100% declarabele kosten na aftrek van de eigen bijdrage.

Het project "Flexibel hoger onderwijs voor volwassenen (zaaknummer 875867)" is stopgezet waarna de subsidie die beschikbaar was voor consortiumpartners is terugbetaald.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Voorwaardelijke vordering OCW

Stichting Fontys heeft een voorwaardelijke vordering op het ministerie van OCW. De vordering heeft betrekking op vakantiegeld en is ontstaan door wijziging van het bekostigingssysteem. Aangezien de vordering eerst inbaar is bij liquidatie van de HBO-instelling is deze niet gewaardeerd. De totale vordering bedraagt € 6.942.000.

Bankgaranties

Stichting Fontys heeft bankgaranties afgegeven voor een bedrag € 493.000 (2016: € 493.000).

Overige garanties en borgtochten

In het kader van huisvesting van buitenlandse studenten heeft Fontys overeenkomsten gesloten met externe verhuurders waarbij Fontys zich garant stelt voor een minimale afname van wooneenheden. In geval van leegstand is Fontys gebonden de huur te voldoen. Bij 100% leegstand bedragen de kosten voor Fontys circa € 1,0 miljoen op jaarbasis. In de praktijk bedraagt het leegstandsrisico 2 à 3%.

Middels een akte van borgtocht staat Fontys garant voor de nakoming van de verplichting voortvloeiend uit een in 2007 door Stichting Sociale Onderwijskundige Culturele en Rechtswetenschappelijke Activiteiten voor Tilburgse Erudiete Studenten "Socrates" met de Rabobank gesloten financieringsovereenkomst met een looptijd van 20 jaar. De borgstelling is gemaximeerd op € 100.000.

Operational leaseovereenkomsten

Fontys heeft operational leaseovereenkomsten gesloten met betrekking tot personenauto's. De verplichtingen uit hoofde van deze leaseovereenkomsten bedragen € 34.000 voor 2018 (2017: € 52.000) en € 55.000 voor de periode van 2019 tot en met 2021.

Huurovereenkomsten

Stichting Fontys heeft langlopende huurcontracten voor gebouwen. De verplichting voor 2018 uit hoofde van deze contracten bedraagt € 2 miljoen (2016: € 2,1 miljoen) op jaarbasis.

Contracten

Fontys heeft diverse inkoopcontracten afgesloten. De verplichting voor 2018 uit hoofde van deze contracten bedraagt circa € 8 miljoen (2017: € 11,2 miljoen) inclusief BTW.

Vanuit inkoopcontracten voor catering en printvoorzieningen heeft Fontys concessierechten bedongen voor het gebruik van ruimten en middelen. Deze rechten bedragen circa € 0,8 miljoen (excl. btw) op jaarbasis.

Fontys heeft met IT-leveranciers diverse licentie- en onderhoudscontracten afgesloten. De verplichting voor 2018 uit hoofde van deze contracten bedraagt circa € 4 miljoen (2017: € 5,1 miljoen) inclusief BTW.

Met de Universiteit van Tilburg en de Technische Universiteit Eindhoven zijn langlopende contracten gesloten in verband met bijdragen in de sportfaciliteiten ten behoeve van studenten. De jaarlijkse verplichting bedraagt circa € 0,8 miljoen.

Vaste activa

Bij verkoop van de grond aan de Burgemeester Geuljanslaan heeft de Stichting Onderwijs Midden-Limburg een vordering op de Stichting Fontys ter grootte van 1.068/4.752 deel van de geldende verkoopwaarde. Tot meerdere zekerheid van betaling is het eerste recht van hypotheek verleend aan de Stichting Onderwijs Midden-Limburg ter grootte van € 453.780.

In januari 2018 is het pand gelegen aan de Rondon 1 te Eindhoven aangekocht voor een bedrag van € 21.000.000. In het voorjaar van 2018 is gestart met de herontwikkeling van het pand om het gereed te maken als leslocatie zodat het pand in de zomer van 2019 beschikbaar komt voor het onderwijs.

Fontys heeft bij de aankoop van semi permanente "Meeuw-units" een terugkooprecht bij de leverancier bedongen. Door dit recht kan Fontys de units in 2021 voor een bedrag van € 400.000 terug leveren.

Werkijdvermindering Senioren (WS)

Op grond van de cao-hbo kunnen werknemers met ingang van 2015 gebruik maken van de regeling Werkijdvermindering Senioren (WS). Medewerkers die aan de regeling WS deelnemen, kunnen maximaal 20% minder gaan werken waarbij de werkgever een deel van de lasten draagt. Na maximaal 5 jaren neemt de medewerker voor het overeengekomen percentage ontslag. Er is een voorziening getroffen voor de overeengekomen regelingen.

Het is het niet mogelijk om een betrouwbare schatting te maken van de totale verplichting voor medewerkers die mogelijk gaan deelnemen aan de regeling.

Stichting Fontys

Waarborgfonds HBO

Op 13 november 2014 is het Koninklijk Besluit in de Staatscourant gepubliceerd. Hiermee is art. 2.15 van de WHW komen te vervallen en daarmee ook de verplichte aansluiting bij het Waarborgfonds HBO. Het fonds heeft een garantiebedrag gestort bij het ministerie van OCW in verband met onvoldoende dekking van een Hogeschool. Het garantiebedrag komt ter beschikking voor uitkering als de garantie niet langer hoeft te worden aangehouden. Op basis van het aflossingsschema zal dit uiterlijk medio 2022 het geval zijn. Het aandeel van Fontys in het achtergebleven vermogen bedraagt maximaal circa € 400.000.

Fiscaal

Met ingang van 1 mei 2002 maken de volgende rechtspersonen onderdeel uit van de fiscale eenheid Stichting Fontys c.s. voor de omzetbelasting:

- Stichting Fontys
- Stichting Onderzoek en Ontwikkelingsdiensten Eindhoven - Tilburg

Bovengenoemde rechtspersonen zijn hoofdelijk aansprakelijk voor omzetbelastingsschulden uit de periode dat zij van die fiscale eenheid deel uitmaken.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum die nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum.

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten

3.1 Rijksbijdragen

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.1.1 Rijksbijdragen OCW	280.115	270.916	271.878
3.1.2 Overige subsidies OCW	2.024	1.002	1.565
Rijksbijdragen	282.139	271.918	273.443

3.1.1 Rijksbijdragen OCW

	Realisatie 2017
	€
<u>Brinnummer 30 GB Stichting Fontys</u>	
Normatieve rijksbijdrage exploitatiekosten (studentgebonden budget)	229.851
Onderwijsopslag in bedragen:	
- Expertisecentrum Professionalisering Technisch Beroepsonderwijs	759
- Kwetsbaar onderwijs	784
- Project Boegbeeld	153
- Compensatie afschaffen eigen bijdrage	211
- Center of Expertise	1.031
- Compensatie Pabo	1.534
- Kwaliteit en bijzondere voorzieningen	382
	4.854
Onderwijsopslag in percentages	26.099
Kennisinnovatie HBO	7.351
Prestatiebesteding:	
- Onderwijskwaliteit en Studiesucces	12.261
- Profilering en zwaartepuntvorming	0
	12.261
Totaal	280.416
Af:	
- Expertisecentrum Professionalisering Technisch Beroepsonderwijs	(759)
- Project Boegbeeld	(154)
Bij: (bestedingen op project in 2017)	
- Expertisecentrum Professionalisering Technisch Beroepsonderwijs	566
- Project Boegbeeld	46
	(301)
Totaal	280.115

3.1.2 Overige subsidies OCW

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.1.2.1 Geormerkte subsidies OCW	1.919	709	1.503
3.1.2.2 Niet-geormerkte subsidies OCW	105	293	62
Overige subsidies OCW	2.024	1.002	1.565

3.2 Overige overheidsbijdragen en -subsidies

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.2.1 Gemeentelijke bijdragen en subsidies	115	0	17
3.2.2 Overige overheidsbijdragen	4.238	4.548	4.047
Overige overheidsbijdragen en -subsidies	4.353	4.548	4.064

3.3 College- en examengelden

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.3.3 Collegegelden sector HBO	85.504	85.705	84.742
3.3.5 Examengelden	9	4	5
College- en examen gelden	85.513	85.709	84.747

De wettelijke collegegelden zijn met ingang van studiejaar 2017/2018 verhoogd van € 1.984 naar € 2.006.

3.4 Baten werk in opdracht van derden

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.4.1 Contractonderwijs	10.799	9.970	10.100
3.4.2 Contractonderzoek	458	349	333
3.4.3 Overige baten in opdracht van derden	1.109	1.229	1.055
Baten werk in opdracht van derden	12.366	11.548	11.488

3.5 Overige baten

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.5.1 Verhuur	1.943	1.892	1.772
3.5.2 Detachering personeel	1.400	1.030	1.688
3.5.5 Studentenbijdragen	1.448	1.792	1.632
3.5.6 Overige	5.386	5.345	5.939
Overige baten	10.177	10.059	11.031

3.5.1 Verhuur

Voor een bedrag van € 1.304.000 (2016: € 1.155.000) betreft dit verhuur van ruimten en apparatuur in het kader van de samenwerking laboratoriumonderwijs tussen Fontys en het Summa College.

3.5.6 Overige

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.5.6.1 Materialen ter doorverkoop	287	233	374
3.5.6.2 Bijdrage gespreide betaling	580	530	586
3.5.6.3 Overige subsidies	329	68	312
3.5.6.4 Overige opbrengsten	4.190	4.514	4.667
	5.386	5.345	5.939

3.5.6.4 Overige opbrengsten

Onder overige opbrengsten is de bijdrage van Stichting Avans aan de Stichting Juridische Hogeschool Avans-Fontys van € 1401.000 (2016: € 1.608.000) opgenomen. Daarnaast bestaat de post uit doorbelaste kosten van de samenwerking tussen Stichting Hogeschool Zuyd en Stichting Fontys voor een bedrag van € 718.000 (2016: € 502.000) en ontvangen pachtsommen van de uitbestede dienst printvoorzieningen voor een bedrag van € 771.000 (2016: € 992.000). Verder betreft het doorbelastingen van exploitatiekosten en overige activiteiten aan derden.

4.1 Personeelslasten

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
4.1.1 Lonen en salarissen:			
4.1.1.1 Brutolonen en salarissen	222.935	280.336	216.078
4.1.1.2 Sociale lasten	26.850	0	26.128
4.1.1.3 Pensioenpremies	31.395	0	25.726
	<u>281.180</u>	<u>280.336</u>	<u>267.932</u>
4.1.2 Overige personele lasten:			
4.1.2.1 Dotaties personele voorzieningen	7.257	2.543	5.162
4.1.2.2 Personeel niet in loondienst	20.932	23.065	23.435
4.1.2.3 Overige	7.161	8.954	7.420
	<u>35.350</u>	<u>34.562</u>	<u>36.017</u>
4.1.3 Af: Uitkeringen	(1.761)	(541)	(1.490)
Personeelslasten	<u><u>314.769</u></u>	<u><u>314.357</u></u>	<u><u>302.459</u></u>

De personeelslasten zijn in de begroting niet gesplitst in brutolonen en salarissen, sociale lasten en pensioenpremies.

4.1.1 Lonen en salarissen

De stijging van de lonen en salarissen (€ 13.248.000) ten opzichte van 2016 wordt voor € 9.410.000 veroorzaakt door cao en premie ontwikkelingen en voor € 3.838.000 door een toename van fte's.

De stijging (€ 844.000) ten opzichte van de begroting wordt voor € 1.995.000 veroorzaakt doordat cao- en premie-ontwikkelingen die hoger waren dan begroot. Daarnaast is de werkelijke aantal fte's lager dan begroot wat een positief effect heeft van € 1.151.000.

4.1A Gemiddeld aantal fte's

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Onderwijzend personeel	2.441	2.429	2.402
Ondersteunend personeel	1.235	1.252	1.210
Totaal	<u><u>3.676</u></u>	<u><u>3.681</u></u>	<u><u>3.612</u></u>

Bij de berekening van het aantal fte's is 50% van het gemiddelde aantal fte's van Juridische Hogeschool Avans-Fontys, zijnde 42 fte (2016: 45 fte), geëlimineerd.

4.2 Afschrijvingen

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
4.2.2 Materiële vaste activa:			
4.2.2.1 Terreinen, erfpacht en gebouwen	11.866	11.340	11.738
4.2.2.2 Inventaris en apparatuur	4.700	5.027	5.001
4.2.2.3 Overige materiële vaste activa	24	34	28
	16.590	16.401	16.767
4.2.3 Bijzondere waardevermindering	0	0	0
4.2.4 Resultaat desinvesteringen	0	0	(297)
Afschrijvingen	16.590	16.401	16.470

4.3 Huisvestingslasten

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
4.3.1 Huur	3.489	3.333	3.237
4.3.2 Verzekeringen	375	336	328
4.3.3 Onderhoud	6.425	8.489	10.491
4.3.4 Energie en water	2.581	3.102	2.874
4.3.5 Schoonmaakkosten	4.238	4.090	4.255
4.3.6 Heffingen	1.176	1.227	1.128
4.3.8 Overige	233	96	278
Huisvestingslasten	18.517	20.673	22.591

4.3.3 Onderhoud

Naast het reguliere onderhoudsplan hebben, in tegenstelling tot 2016, in 2017 geen grote huisvestingsprojecten plaatsgevonden.

4.4 Overige lasten

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
4.4.1 Administratie en beheerslasten	20.296	20.742	19.898
4.4.2 Inventaris, apparatuur en leermiddelen	10.845	9.680	12.746
4.4.3 Dotatie overige voorzieningen	(28)	0	(62)
4.4.4 Overige:			
4.4.4.1 Studentgebonden lasten	7.144	8.321	7.874
4.4.4.2 Reis en verblijfskosten	3.626	3.876	3.644
4.4.4.3 Overige	3.109	3.985	2.918
Overige lasten	44.992	46.604	47.018

4.4.1A Accountantskosten

	Realisatie 2017	Realisatie 2016
	€	€
4.4.1.1 Honorarium onderzoek jaarrekening	160	177
4.4.1.2 Honorarium andere controleopdrachten	0	16
4.4.1.3 Honorarium fiscale adviezen	0	0
4.4.1.4 Honorarium andere niet-controledienst	0	2
Accountantskosten	160	195

De accountantskosten betreffen de bedragen zoals die in het boekjaar in de exploitatierekening verantwoord zijn.

5 Financiële baten en lasten

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
5.1 Rentebaten	0	9	165
5.3 Waardeverandering (perpetuele) obligaties en effecten	18	0	42
5.5 Rentelasten	(834)	(741)	(623)
Financiële baten en lasten	(816)	(732)	(416)

6 Belastingen

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
6 Vennootschapsbelasting	(13)	0	(14)

Onder vennootschapsbelasting is de verwachte last van Stichting Onderzoek- en Ontwikkelingsdiensten Eindhoven – Tilburg opgenomen. Stichting Fontys en Stichting Juridische Hogeschool Avans-Fontys zijn vrijgesteld voor de vennootschapsbelasting.

Model E: Verbonden Partijen

Naam	Juridische vorm	Statutaire zetel	Code activiteiten	Eigen vermogen 2017	Resultaat jaar 2017	Art 2:403 BW	Deel-name	Conso-lidatie
			€	€				
Beslissende zeggenschap								
Onderzoek- en Ontwikkelingsdiensten	Stichting	Eindhoven	4	2.628	31	nee	100%	ja
Overige verbonden partijen (geen beslissende zeggenschap)								
Juridische Hogeschool Avans-Fontys	Stichting	Tilburg	4	214	42	nee	50%	ja
Hogeschool voor Kunsten van Fontys en Zuyd	Stichting	Maastricht	4					
Coöperatief Magistrium U.A.	Coöperatie	Amersfoort	4					
Steunfonds Fontys	Stichting	Eindhoven	4					
Seniorenacademie	Stichting	Tilburg	4					
Sports and Technology	Stichting	Eindhoven	4					
Muziek Impresariaat								
Conservatorium	Stichting	Tilburg	4					
VWE Fontys Sporthogeschool								
Gennepers Parken	Vereniging	Eindhoven	3					
Techniekpromotie	Stichting	Eindhoven	4					
Coöperatieve Vereniging Milieu								
TU/e Campus U.A.	Coöperatie	Eindhoven	4					
Vereniging Hogescholen	Vereniging	s-Gravenhage	4					
Vereniging European Logistics								
Center Limburg	Vereniging	Venlo	4					

() = negatief eigen vermogen respectievelijk verlies

Code activiteiten:

1 = Contractactiviteiten

2 = Contractonderzoek

3 = Onroerende zaken

4 = Overig

Van verbonden partijen is sprake wanneer een partij beleidsbepalende invloed kan uitoefenen in een andere partij, danwel invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid van die andere partij kan uitoefenen.

Als gevolg van de normale bedrijfsactiviteiten koopt en verkoopt Stichting Fontys goederen en diensten van en aan verbonden partijen. Er zijn geen transacties met verbonden partijen, buiten de transacties alsmede de vorderingen en schulden uit hoofde van deze transacties met de in de consolidatie betrokken verbonden partijen, die van materiële betekenis zijn.

WNT: Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector

Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op Stichting Fontys. Het voor Stichting Fontys toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2017 €181.000 (Bezoldigingsmaximum voor het onderwijs, klasse G)

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen, gewezen topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13^e maand van de functievervulling

bedragen x € 1	drs. E.C.Meijer	dr. J.Welmers	J. Nederlof RC
Funcctiegegevens	Voorzitter College van Bestuur	Lid College van Bestuur	Lid College van Bestuur
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01-31/12	01/01-31/3	01/01-31/12
Omvang dienstverband (in fte)	1,0	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja	ja	ja
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 180.764	€ 47.094	€ 162.222
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 19.141	€ 4.652	€ 18.778
<i>Subtotaal</i>	€ 199.905	€ 51.746	€ 181.000
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	€ 199.905	€ 44.855	€ 181.000
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	€ 199.905	€ 51.746	€ 181.000
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t *	**	N.v.t
Gegevens 2016			
Aanvang en einde functievervulling in 2016	01/01-31/12	01/01-31/12	01/01-31/12
Omvang dienstverband 2016 (in fte)	1,0	1,0	1,0
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 183.089	€ 165.582	€ 155.569
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 16.816	€ 16.331	€ 16.425
Totale bezoldiging 2016	€ 199.905	€ 181.913	€ 171.994

* De bezoldiging 2017 is in overeenstemming met de 'Bezoldigingscode Bestuurders Hogescholen' van maart 2013 en bedraagt € 199.905 op jaarbasis op basis van het van toepassing zijnde overgangsrecht.

** De bezoldiging 2017 is in overeenstemming met de 'Bezoldigingscode Bestuurders Hogescholen' van maart 2013 en bedraagt € 181.913 op jaarbasis op basis van het van toepassing zijnde overgangsrecht.
Op basis van 90 kalenderdagen bedraagt het maximum $90/365 \times 181.913 = € 44.855$ In verband met uit dienst is vakantiegeld betaald over juni-dec 2016 zijnde €6.891,15. De totale bezoldiging minus het vakantiegeld over 2016 is $€ 51.746 - € 6.891 = € 44.855$ en is daarmee in overeenstemming met van het van toepassing zijnde overgangsrecht.

1b. Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking in de periode kalendermaand 1 t/m 12

bedragen x € 1	E.R.M. Verhoef MCM
Functiegegevens	Lid College van Bestuur
Kalenderjaar	2017
Periode functievervulling in het kalenderjaar (aanvang – einde)	22/8 – 31/12
Aantal kalendermaanden functievervulling in het kalenderjaar	5
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	
Maximum uurtarief dat geldt voor het kalenderjaar	€ 176
Individueel toepasselijk maximum voor de betreffende periode	€ 122.500
Individueel toepasselijk maximum gehele periode kalendermaand 1 t/m 12	€ 122.500
Bezoldiging	
Werkelijk uurtarief lager dan het maximum uurtarief?	Ja
Bezoldiging in de betreffende periode	€ 89.775
Totale bezoldiging gehele periode kalendermaand 1 t/m 12	€ 89.775
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.
Totale bezoldiging, exclusief BTW	€ 89.775
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.

1c. Toezichthoudende topfunctionarissen

De maximale beloning voor toezichthouders binnen de sector HBO bedraagt over 2017 € 27.150 voor de voorzitter en € 18.100 voor een lid.

bedragen x € 1	Prof.dr. F.A. van der Duijn Schouten	J.J.M. Koenen RA CIA	Ir. S.J. Wittermans
	Voorzitter	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01-31/12	01/01-31/12	01/01-31/03
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 15.611	€ 13.123	€ 2.941
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
<i>Subtotaal</i>	€ 15.611	€ 13.123	€ 2.941
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	€ 27.150	€ 18.100	€ 4.463
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	€ 15.611	€ 13.123	€ 2.941
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2016			
Aanvang en einde functievervulling in 2016	01/01-31/12	01/01-31/12	01/01-31/12
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 12.754	€ 11.188	€ 9.845
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
Totale bezoldiging 2016	€ 12.754	€ 11.188	€ 9.845

bedragen x € 1	Dr. H. Malda	Prof.dr. E.P.N.M. Borgman	Prof.dr. M.P. van Dieijen-Visser
	Lid	Lid	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/04-31/12	01/01-31/12	01/01-31/12
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 8.824	€ 10.408	€ 10.407
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
<i>Subtotaal</i>	€ 8.824	€ 10.408	€ 10.407
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	€ 13.637	€ 18.100	€ 18.100
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	€ 8.824	€ 10.408	€ 10.407

Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2016			
Aanvang en einde functievervulling in 2016	N.v.t.	01/01-31/12	01/01-31/12
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	0	€ 8.503	€ 8.503
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
Totale bezoldiging 2016	0	€ 8.503	€ 8.503

bedragen x € 1	M.G.H.C. Oomen-Ruijten	Prof.dr.ir. R.H.J. Fastenau	Ir. M.H. Hendrikse
	Lid	Lid	Aspirant Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01-31/12	01/01-31/12	01/09-31/12
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 11.765	€ 10.408	€ 3.017
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
<i>Subtotaal</i>	€ 11.765	€ 10.408	€ 3.017
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	€ 18.100	€ 18.100	€ 6.050
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	€ 11.765	€ 10.408	€ 3.017
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2016			
Aanvang en einde functievervulling in 2016	01/01-31/12	01/01-31/12	N.v.t.
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 9.845	€ 8.503	0
Beloningen betaalbaar op termijn	0	0	0
Totale bezoldiging 2016	€ 9.845	€ 8.503	0

Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2017 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

Enkelvoudige balans per 31 december 2017

(na resultaatbestemming en bedragen x € 1.000)

1 Activa

		<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	Vaste activa		
1.2	Materiële vaste activa	93.703	104.726
1.3	Financiële vaste activa	<u>1.313</u>	<u>1.294</u>
	<u>Totaal vaste activa</u>	95.016	106.020
	Vlottende activa		
1.4	Voorraden	75	59
1.5	Vorderingen	10.185	11.209
1.7	Liquide middelen	<u>153.027</u>	<u>135.541</u>
	<u>Totaal vlottende activa</u>	163.287	146.809
	<u>Totaal activa</u>	<u><u>258.303</u></u>	<u><u>252.829</u></u>

2 Passiva

2.1	Eigen vermogen	131.094	132.295
2.2	Voorzieningen	25.445	21.087
2.3	Langlopende schulden	11.778	12.123
2.4	Kortlopende schulden	89.986	87.324
	<u>Totaal passiva</u>	<u><u>258.303</u></u>	<u><u>252.829</u></u>

Enkelvoudige staat van baten en lasten over 2017

(bedragen x € 1.000)

		<u>Realisatie 2017</u>	<u>Begroting 2017</u>	<u>Realisatie 2016</u>
3	Baten			
3.1	Rijksbijdragen OCW	282.139	271.913	273.443
3.2	Overige overheidsbijdragen en -subsidies	4.353	4.548	4.064
3.3	College- en examengelden	85.513	85.709	84.747
3.4	Baten werk in opdracht van derden	12.366	11.548	11.488
3.5	Overige baten	8.850	8.556	9.466
	<u>Totaal baten</u>	<u>393.221</u>	<u>382.274</u>	<u>383.208</u>
4	Lasten			
4.1	Personeelslasten	311.323	311.315	298.607
4.2	Afschrijvingen	16.590	16.401	16.470
4.3	Huisvestingslasten	18.510	20.667	22.587
4.4	Overige lasten	47.185	48.162	49.304
	<u>Totaal lasten</u>	<u>393.608</u>	<u>396.545</u>	<u>386.968</u>
	<u>Saldo baten en lasten</u>	<u>(387)</u>	<u>(14.271)</u>	<u>(3.760)</u>
5	Financiële baten en lasten	(814)	(740)	(417)
	<u>Resultaat voor belastingen</u>	<u>(1.201)</u>	<u>(15.011)</u>	<u>(4.177)</u>
6	Belastingen	0	0	0
	<u>Nettoresultaat</u>	<u>(1.201)</u>	<u>(15.011)</u>	<u>(4.177)</u>

Grondslagen voor de enkelvoudige jaarrekening

Algemeen

De grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gelijk aan die van de geconsolideerde balans en staat van baten en lasten.

Toelichting op de enkelvoudige balans

1.2 Materiële vaste activa

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
1.2.1 Gebouwen en terreinen	81.405	91.764
1.2.2 Inventaris en apparatuur	11.295	12.914
1.2.3 Overige materiële vaste activa	24	48
1.2.4 In uitvoering en vooruitbetalingen	979	0
Materiële vaste activa	<u>93.703</u>	<u>104.726</u>

1.3 Financiële vaste activa

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
1.3.3 Vorderingen op groepsmaatschappijen	0	0
1.3.6 Effecten	1.313	1.294
1.3.7 Overige vorderingen	0	0
Financiële vaste activa	<u>1.313</u>	<u>1.294</u>

1.4 Voorraden

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
1.4.1 Gebruiksgoederen	<u>75</u>	<u>59</u>

1.5 Vorderingen

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
1.5.1 Debiteuren	2.695	2.962
1.5.3 Vorderingen op groepsmaatschappijen	99	123
1.5.5 Studenten/cursisten	2.518	2.508
1.5.7 Overige vorderingen	839	1.037
1.5.8 Overlopende activa	4.224	4.781
1.5.9 Af. Voorzieningen wegens oninbaarheid	(190)	(202)
Vorderingen	<u>10.185</u>	<u>11.209</u>

1.7 Liquide middelen

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
1.7.1 Kasmiddelen	8	16
1.7.2 Banken	153.019	135.525
Liquide middelen	153.027	135.541

2.1 Eigen vermogen

	Stand per 31-12-2016	Resultaat 2017	Overige mutaties 2017	Stand per 31-12-2017
	€	€	€	€
2.1.1 Algemene reserve	120.656	(1.179)	0	119.477
2.1.3 Bestemmingsreserve privaat	11.639	(22)	0	11.617
Eigen vermogen	132.295	(1.201)	0	131.094

Voorstel bestemming resultaat

Vooruitlopend op het bestuursbesluit is het negatieve resultaat ad € 1.201.000 verdeeld conform bovenstaande tabel en als zodanig in de jaarrekening verwerkt.

2.1.1 Algemene reserve

Het resultaat over 2017 exclusief het aandeel van private activiteiten is verrekend met de algemene reserve.

2.1.3 Toelichting resultaat bestemmingsreserve privaat

	Resultaat 2017 €
Resultaat Business Unit Fontys Fydes 2017	(41)
Waardeverandering en rente op perpetuele obligaties	19
	(22)

Resultaat Business Unit Fontys Fydes

De uitgevoerde activiteiten van de Business Unit Fontys Fydes binnen de Stichting Fontys zijn als privaat aangemerkt. De activiteiten zijn medio 2015 beëindigd. Het negatieve resultaat over 2017 bedraagt € 41.000 en betreft voornamelijk lasten die voortkomen uit de afwikkeling van verplichtingen.

Waardeverandering en rente op perpetuele obligaties

De cumulatieve resultaten op de met private middelen gefinancierde perpetuele obligaties komen ten gunste of ten laste van het private deel van het groepsvermogen. De dotatie als gevolg van koerswinsten en ontvangen rente in 2017 bedraagt per saldo € 19.000.

Aansluiting groepsvermogen met het enkelvoudig eigen vermogen

Het groepsvermogen wijkt af van het eigen vermogen in de enkelvoudige balans. De aansluiting tussen het eigen vermogen en het resultaat volgens de geconsolideerde jaarrekening en de enkelvoudige jaarrekening is terug te vinden in de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening.

2.2 Voorzieningen

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
2.2.1.1 Reorganisatie en personele fricties	3.034	3.048
2.2.1.2 Wachtgelden	9.297	7.618
2.2.1.3 Arbeidsongeschiktheid	0	0
2.2.1.4 Jubilea	2.284	2.255
2.2.1.5 Duurzame inzetbaarheid	5.430	3.801
2.2.1.6 Bezava	49	19
2.2.1.7 Werktijdvermindering senioren	2.884	1.845
2.2.3.1 Business Unit Fontys Fydes	2.461	2.466
2.2.3.2 Overige	6	35
Voorzieningen	<u>25.445</u>	<u>21.087</u>

2.3 Langlopende schulden

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
2.3.4 OCW	2.912	2.912
2.3.5 Overige langlopende schulden	8.866	9.211
Langlopende schulden	<u>11.778</u>	<u>12.123</u>

2.4 Kortlopende schulden

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
2.4.2 Vooruitgefactureerde, -ontvangen termijnen projecten	6.430	4.935
2.4.3 Crediteuren	7.014	9.193
2.4.4 OCW	0	0
2.4.5 Schulden aan groepsmaatschappijen	2.132	1.438
2.4.7 Belastingen en premies sociale verzekeringen:		
2.4.7.1 Loonheffing	12.689	11.894
2.4.7.2 Omzetbelasting	<u>589</u>	<u>257</u>
	13.278	12.151
2.4.8 Schulden ter zake van pensioenen	3.478	2.902
2.4.9 Overige kortlopende schulden	1.333	1.269
2.4.10 Overlopende passiva:		
2.4.10.1 Vooruitontvangen college- en les gelden	34.782	34.282
2.4.10.2 Vooruitontvangen subsidies OCW geoormerkt	1.224	1.348
2.4.10.3 Vooruitontvangen investeringssubsidies	1.667	1.800
2.4.10.5 Vakantiegeld en -dagen	10.510	10.392
2.4.10.6 Accountantskosten	72	84
2.4.10.7 Rente	363	159
2.4.10.8 Overige overlopende passiva	<u>7.703</u>	<u>7.371</u>
	56.321	55.436
Kortlopende schulden	<u>89.986</u>	<u>87.324</u>

Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten

3.1 Rijksbijdragen

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.1.1 Rijksbijdragen OCW	280.115	270.916	271.878
3.1.2 Overige subsidies OCW	2.024	997	1.565
Rijksbijdragen	282.139	271.913	273.443

3.2 Overige overheidsbijdragen en -subsidies

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.2.1 Gemeentelijke bijdragen en subsidies	115	0	17
3.2.2 Overige overheidsbijdragen	4.238	4.548	4.047
Overige overheidsbijdragen en -subsidies	4.353	4.548	4.064

3.3 College- en examengelden

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.3.3 Collegegelden sector HBO	85.504	85.705	84.742
3.3.5 Examengelden	9	4	5
College- en examengelden	85.513	85.709	84.747

3.4 Baten werk in opdracht van derden

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.4.1 Contractonderwijs	10.799	9.970	10.100
3.4.2 Contractonderzoek	458	349	333
3.4.3 Overige baten in opdracht van derden	1.109	1.229	1.055
Baten in opdracht van derden	12.366	11.548	11.488

3.5 Overige baten

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
3.5.1 Verhuur	1.943	1.892	1.772
3.5.2 Detachering personeel	1.148	950	1.376
3.5.5 Studentenbijdragen	1.442	1.785	1.626
3.5.6 Overige	4.317	3.929	4.692
Overige baten	8.850	8.556	9.466

4.1 Personeelslasten

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
4.1.1 Lonen en salarissen:			
4.1.1.1 Brutolonen en salarissen	213.516	268.535	205.455
4.1.1.2 Sociale lasten	25.472	0	24.533
4.1.1.3 Pensioenpremies	30.811	0	25.174
	269.799	268.535	255.162
4.1.2 Overige personele lasten:			
4.1.2.1 Dotaties personele voorzieningen	7.230	2.521	4.903
4.1.2.2 Personeel niet in loondienst	28.959	31.933	32.706
4.1.2.3 Overige	7.058	8.852	7.283
	43.247	43.306	44.892
4.1.3 Af: Uitkeringen	(1.723)	(526)	(1.447)
Personeelslasten	311.323	311.315	298.607

De personeelslasten zijn in de begroting niet gesplitst in brutolonen en salarissen, sociale lasten en pensioenpremies.

4.2 Afschrijvingen

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
4.2.2 Materiële vaste activa:			
4.2.2.1 Terreinen en erfpacht	11.866	11.340	11.738
4.2.2.2 Gebouwen	4.700	5.027	5.001
4.2.2.3 Inventaris en apparatuur	24	34	28
	16.590	16.401	16.767
4.2.3 Bijzondere waardevermindering	0	0	0
4.2.4 Resultaat des investeringen	0	0	(297)
Afschrijvingen	16.590	16.401	16.470

4.3 Huisvestingslasten

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
4.3.1 Huur	3.482	3.327	3.233
4.3.2 Verzekeringen	375	336	328
4.3.3 Onderhoud	6.425	8.489	10.491
4.3.4 Energie en water	2.581	3.102	2.874
4.3.5 Schoonmaakkosten	4.238	4.090	4.255
4.3.6 Heffingen	1.176	1.227	1.128
4.3.8 Overige	233	96	278
Huisvestingslasten	18.510	20.667	22.587

4.4 Overige lasten

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
4.4.1 Administratie en beheerslasten	20.177	20.317	19.773
4.4.2 Inventaris, apparatuur en leermiddelen	10.833	9.652	12.727
4.4.3 Dotatie overige voorzieningen	(28)	0	(62)
4.4.4 Overige			
4.4.4.1 Studentgebonden lasten	7.110	8.274	7.849
4.4.4.2 Reis en verblijfskosten	3.604	3.594	3.605
4.4.4.3 Overige	5.489	6.325	5.412
Overige lasten	47.185	48.162	49.304

5 Financiële baten en lasten

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
5.1 Rentebaten	0	0	163
5.3 Waardeverandering financiële vaste activa en beleggingen	18	0	42
5.5 Rentelasten	(832)	(740)	(622)
Financiële baten en lasten	(814)	(740)	(417)

6 Belastingen

	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
	€	€	€
6 Vennootschapsbelasting	0	0	0

Opmaken en vaststellen jaarrekening

De door het College van Bestuur opgemaakte jaarrekening 2017 is door de Raad van Toezicht van Stichting Fontys vastgesteld in de vergadering van 14 mei 2018.

Ondertekening door bestuurders en toezichthouders

College van Bestuur:

mw. drs. E.C. Meijer

dhr. H. Nederlof RC

Raad van Toezicht:

dhr. Ir. Hendrikse (voorzitter)

dhr. prof.dr. E.P.N.M. Borgman

mw. prof.dr. M.P. van Dieijen – Visser

dhr. prof.dr.ir. R.H.J. Fastenau

dhr. J.J.M. Koenen RA CIA

mw. M.G.H.C. Oomen-Ruijten

mw. dr. H. Malda

Overige gegevens

Statutaire bepalingen inzake resultaatbestemming

Ingevolge artikel 15 van de statuten van de Stichting worden de jaarstukken door het College van Bestuur vastgesteld in een daartoe speciaal te beleggen vergadering.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de raad van toezicht van Stichting Fontys te Eindhoven

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de raad van toezicht van Stichting Fontys

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN JAARREKENING 2017

ONS OORDEEL

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Fontys te Eindhoven gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Fontys op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs;
- zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in paragraaf 2.3.1 Referentiekader van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017.

De jaarrekening bestaat uit:

- de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2017;
- de geconsolideerde en enkelvoudige staat van baten en lasten over 2017; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

DE BASIS VOOR ONS OORDEEL

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Fontys, zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de

getrouwheid van de jaarrekening als geheel bepaald op € 3.945.480. De materialiteit is gebaseerd op 1% van de totale baten. De materialiteit voor de financiële rechtmatigheid is bepaald op € 8.464.170, deze materialiteit is gebaseerd op 3% van de totale publieke middelen, zoals voorgeschreven in paragraaf 2.1.3. Materialiteitstabel van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017. In deze paragraaf van het accountantsprotocol zijn tevens een aantal specifieke controle- en rapportagetoleranties opgenomen, die wij hebben toegepast.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT die van toepassing is op het jaar 2017. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht overeengekomen dat wij aan de raad tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 118.364 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen, die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de groepscontrole

Stichting Fontys staat aan het hoofd van een groep van organisaties. De financiële informatie van deze groep is opgenomen in de jaarrekening van Stichting Fontys.

De groepscontrole heeft zich met name gericht op de significante onderdelen Stichting Juridische Hogeschool Avans-Fontys en Stichting Onderzoek- en Ontwikkelingsdiensten Eindhoven-Tilburg. Bij deze (groeps)onderdelen hebben wij zelf controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij (groeps)onderdelen, gecombineerd met aanvullende werkzaamheden op groepsniveau, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van de groep verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten hebben wij met de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Waardering gebouwen en terreinen

De onder de materiële vaste activa op de balans per 31 december 2017 opgenomen gebouwen en terreinen hebben een boekwaarde van € 81,4 miljoen (31% van het geconsolideerde balanstotaal). De gebouwen en terreinen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen op basis van de verwachte economische levensduur en verminderd met de bijzondere waardeverminderingen die op balansdatum worden verwacht.

Vanwege de geplande omvangrijke upgrade van de vastgoedportefeuille en de subjectiviteit die samenhangt met schattingen bij een bijzondere waardevermindering, hebben wij de waardering van de gebouwen en terreinen aangemerkt als kernpunt in onze controle.

Fontys toetst minimaal jaarlijks of er sprake is van aanwijzingen voor bijzondere waardeverminderingen en maakt hierbij gebruik van veronderstellingen met betrekking tot onder meer ontwikkelingen in studentenaantallen en inschattingen omtrent het gebruik van de gebouwen en terreinen. Indien er sprake is van een aanwijzing voor een bijzondere waardevermindering wordt de boekwaarde afgewaardeerd naar de hoogste van de opbrengstwaarde of bedrijfswaarde, voorzover deze lager is dan de boekwaarde.

Wij hebben de door Stichting Fontys gehanteerde veronderstellingen geëvalueerd en getoetst om vast te stellen of sprake is van een aanwijzing voor een duurzame waardevermindering. Wij hebben daarbij onder andere aandacht geschonken aan het beoordelingsproces dat het college van bestuur heeft uitgevoerd met betrekking tot het bestaan van indicaties voor een duurzame waardevermindering. Hiertoe hebben wij onder meer kennis genomen van de besluiten van het college van bestuur, de notulen van de raad van toezicht, het huisvestingsprogramma 2015-2024 en de hierin opgenomen begrotingen. Daarnaast hebben wij de onderbouwing van de waardering van de gebouwen en terreinen getoetst aan de hand van waardeberekeningen en externe taxaties.

Waardering personele voorzieningen

Stichting Fontys heeft ultimo 2017 voor € 23,2 miljoen aan voorzieningen verantwoord bestemd voor toekomstige arbeidsrechtelijke verplichtingen. Deze voorzieningen zijn voor € 20,0 miljoen gebaseerd op opgebouwde rechten per balansdatum en voor € 3,2 miljoen voor voorzieningen gericht op aanpassing van de personele organisatie vanwege het opheffen van activiteiten of functies.

Gegeven de omvang van de voorzieningen en het schattingselement vinden wij dit een kernpunt in onze controle.

De voorzieningen zijn op persoonsniveau opgebouwd en bevatten schattingen van het college van bestuur omtrent de verwachte verplichtingen vanuit de (bovenwettelijke) werkloosheidsregeling, de verwachte afvloeiingskosten, blijf- en opnamekansen alsmede de seniorenregeling.

Als onderdeel van onze controlewerkzaamheden hebben wij kennis genomen van de cao, bestuursbesluiten, de onderliggende reorganisatieplannen en communicatie hieromtrent met de ondernemingsraad en het personeel.

We hebben de redelijkheid en consistente verwerking van de gehanteerde uitgangspunten rond het moment van opnemen van de rechten, de uitstroom van middelen en de verwachte omvang van de ontslagvergoeding gecontroleerd met behulp van onderliggende documentatie zoals arbeidsgegevens, collectieve of individuele (vertrek)regelingen en ervaringscijfers.

Tevens hebben wij getoetst of de opname van de reorganisatievoorziening voldoet aan de criteria voor reorganisatievoorzieningen die zijn opgenomen in de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Voldoen aan de aanbestedingswetgeving

Op grond van het onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017 valt de aanbestedingswetgeving onder de reikwijdte van ons oordeel over de financiële

rechtmatigheid. Vanwege de complexiteit van deze wetgeving merken wij het voldoen aan deze wetgeving aan als kernpunt in onze controle.

Wij hebben overeenkomstig het onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017 werkzaamheden uitgevoerd om de naleving van de aanbestedingswetgeving door Stichting Fontys te toetsen. Zo hebben wij de interne beheersing die relevant is voor het voldoen aan de aanbestedingswetgeving beoordeeld. Daarnaast hebben wij een analyse uitgevoerd op de inkopen die Stichting Fontys in 2017 heeft verricht en daarbij de naleving van de aanbestedingswetgeving getoetst.

Voldoen aan de Wet Normering Topinkomens (WNT)

Op grond van het onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017 dient de instellingsaccountant vast te stellen dat de jaarstukken voldoen aan de WNT. Vanwege de complexiteit van deze wetgeving en de wijzigingen in de bezetting van het college van bestuur van Stichting Fontys in 2017, hebben wij het voldoen aan deze wetgeving als kernpunt aangemerkt in onze controle.

De verantwoording betreffende de WNT is opgenomen op bladzijde xx van de jaarrekening. Wij hebben overeenkomstig het controleprotocol WNT 2017 werkzaamheden uitgevoerd om de naleving van de WNT door Stichting Fontys te toetsen. Hiertoe hebben wij onder meer kennis genomen van de besluiten van het college van bestuur, de notulen van de raad van toezicht en in dit kader relevante contracten. Tevens hebben wij de juiste toepassing van het overgangsrecht vastgesteld en hebben wij de gegevens in de WNT tabel aangesloten op gegevens uit de loonadministratie.

Benoeming

Wij zijn door de raad van toezicht op 7 november 2017 benoemd als accountant van Stichting Fontys vanaf de controle van het boekjaar 2017 en zijn sinds die datum tot op heden de externe accountant.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en paragraaf 2.2.2 Bestuursverslag van het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017 is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling jaarverslaggeving onderwijs, paragraaf 2.2.2 Bestuursverslag van het

Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017 en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs en de overige OCW wet- en regelgeving.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN HET COLLEGE VAN BESTUUR EN DE RAAD VAN TOEZICHT VOOR DE JAARREKENING

Het college van bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening, in overeenstemming met de Regeling jaarverslaggeving onderwijs. Het college van bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen. In dit kader is het college van bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het college van bestuur afwegen of de onderwijsinstelling in staat is om haar activiteiten in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsel moet het college van bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het college van bestuur het voornemen heeft om de onderwijsinstelling te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het college van bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de onderwijsinstelling.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE CONTROLE VAN DE JAARREKENING

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht, dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen

zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Onderwijsaccountantsprotocol OCW 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de onderwijsinstelling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het college van bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderwijsinstelling haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een instelling haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen

geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Breda, 14 mei 2018

MAZARS PAARDEKOOPEL HOFFMAN N.V.

w.g. drs. P.A.J. Hopstaken RA